

En gruppe unge egyptiske menn har fått tak i en “undervisningsfilm” (slang for pornografisk film). Ingen av dem har video hjemme, og de løper gatelangs i Kairo for å finne et sted de kan få sett den uforstyrret.

NÅR PENGER STÅR PÅ SPILL

EKTESKAPELIG LYKKE OG ULYKKE I MIDTØSTEN¹

TEKST: Mona Abdel-Fadil

DE GJØR MANGE IHERDIGE forsøk, men får aldri sett mer enn de første fem minuttene av filmen før de møter forviklinger som gjør at de må vandre gatelangs igjen på leting etter et nytt sted. De unge mennene gir flere ganger uttrykk for at de aller helst vil de gifte seg, men ikke har råd. Hovedpersonenes frustrasjoner beskrives som normen for unge menn. På et tidspunkt er de over tretti menn stablet sammen inn i et knøtt lite rom for å se den pornografiske filmen.

Frustrasjonen bygger seg mer og mer opp etter utallige mislykkede forsøk på å se filmen. Frustrasjonen kulminerer i at en av hovedpersonene foreslår å se den på den lokale moskeens video. Dette resulterer i en tilspisset dialog om hvorvidt de kan bruke moskeens video til deres formål og ikke minst hvem som skal få æren av å

spørre imamen om å få låne den. De ender opp med å posere som medisinstudenter som trenger å se en hjerteoperasjon før morgendagens eksamen. Hovedpersonene rekker knapt nok å se to minutter av filmen før de nok en gang kommer i en knipe; imamen og en gruppe menn har samlet seg utenfor videorommet og vil gjerne se filmen sammen med dem!

Hovedbudskapet i filmen er klart: de unge mennene vil egentlig bare gifte seg – de har bare ikke råd.²

«Al-Film al-Thaqafi» tar opp ekteskapsinngåelse fra et mannlig ståsted. Filmene illustrerer videre hvordan politiske og økonomiske avgjørelser på makroplan har konkrete ringvirkninger på mikroplan. Det at egyptiske menn ikke har råd til å gifte seg er et eksempel på dette. Filmene uttrykker eksplisitt at det å ikke ha råd til å gifte seg kan føre til seksuell frustrasjon. Ekteskapsinngåelse i Midtøsten er et tema som har opptatt både vestlige og ikke-vestlige forskere i flere tiår. Ekteskapsforskning har i hovedsak inngått i det som kalles kjønnsforskning. Imidlertid har fokuset i stor grad vært på kvinners frivillige eller påtvungne rolle i ekteskapsinngåelse eller skilsmisse. I denne artikkelen vil jeg, med utgangspunkt i den egyptiske filmen «al-Film al-Thaqafi», skissere muslimske menns rolle i ekteskapsinngåelse i Midtøsten³. Nærmere bestemt vil jeg vil fokusere på menns frustrasjoner knyttet til det å ikke bli gift. Jeg velger å fokusere på menn fordi det er et regionalt problem, og fordi menns perspektiver i stor grad har blitt oversett i tidligere forskning. Denne artikkelen har dermed et dobbelfokus. På den ene siden ønsker jeg å si noe om menn og ekteskap. På den andre siden ønsker jeg å si noe om menn og kjønnsforskningen.

Først vil jeg se nærmere på menn og ekteskap. Hvordan henger ekteskap, seksualitet og mannsrollen sammen?

Ekteskap, seksualitet og mannsrollen

Familien er av flere forskere blitt pekt ut som det viktigste organiserende prinsipp i Midtøsten.⁴ Følgelig anses Midtøsten som en region der det å bli gift tillegges stor vekt. Ekteskap regnes av mange for å være den viktigste overgangsriten inn i voksenverden.⁵

I hele Midtøsten, og særlig i de urbane sentra, har ekteskapsalderen økt for både kvinner og menn. Flere forskere har poengtert at dette blant annet kan ha sammenheng med økt utdannelsesnivå samt generelt dårlig økonomi regionen. Økende giftealder for kvinner har blitt skissert som et problem i regionen, men hvilke konsekvenser får den lange ventetiden før man blir gift for menn i regionen? Betyr det at ugifte menn ikke føler at de er ordentlige menn? Eller uttrykt annerledes; kan de bli ordentlige menn uten å være gift?

Viktigheten av ekteskap som institusjon må ses i sammenheng med at utenomekteskapelige relasjoner (zina) sanksjoneres i hele Midtøsten. Sanksjonene varierer fra uformelle kontrollmekanismer som sladder til fengselsstraff og dødsstraff.⁶ For eksempel kan ikke ugifte egyptiske par overnatte på hotell uten å fremvise dokumentasjon på at de er gift.⁷ Det er med andre ord ikke tilrettelagt for utenomekteskapelige seksuelle relasjoner. Mens i for eksempel Iran og Saudi-Arabia risikerer man fysisk avstraffelse og i verste fall dødsstraff for zina.

Det at hovedpersonene i «al-Film al-Thaqafi» vandrer gatelangs i Kairo på desperat leting etter et egnet sted for å se en

pornografisk film, bør også forstås i forhold til fordømmelse av utenomekteskapelige seksuelle relasjoner – om ikke annet på det normative planet. Men hvor ligger kjernen av problemet? Hva er det som hindrer mange menn i Midtøsten fra å bli gift? Slik det skisseres i «al-Film al-Thaqafi» er dårlig økonomi kimen som fører til en spiral av problemer for unge, gifteklare egyptiske menn.

Brudegave som økonomisk belastning

“Tidligere kostet forlovelsesgaven maksimum 100 pund (rundt 160 norske kroner), mens tilsvarende gave koster i dag 1500 pund. Og for det man kunne kjøpe en treroms leilighet for før, får man i dag kun et klesskap.”⁸

I dette avsnittet vil jeg fokusere på menns økonomiske obligasjoner knyttet til ekteskapsinngåelse. Menn anses ofte som hovedforsørgere. Dette gjenspeiles i utgiftene knyttet til ekteskapsinngåelse. Til tross for at det er regionale og lokale variasjoner, og variasjoner knyttet til sosial status, klasse og familietradisjon, finnes det noen hovedtrekk i fordelingen av utgiftene ved ekteskapsinngåelse i Midtøsten.

Meget kort skissert kan man si at bruden må betale for forlovelsen og møbler, mens brudgommen må betale for resten av utgiftene, som innebærer bryllupet, smykker, brudekjole, bolig og ikke minst *mahr*, eller brudegaven. Brudgommens ekteskapsutgifter kan dermed dreie seg om flere årslønner. I tillegg forventes det ofte at brudgommen skal kunne forsørge sin kommende kone.⁹

Mahr-prinsippet er det samme i hele regionen. Det er en gave som brudgommen gir bruden. Mahr gyldiggjør den muslimske ekteskapskontrakten.¹⁰ Det finnes

lokale varianter av hva brudegaven bør inneholde. I Iran er ofte gullmynter, målt etter alderen på bruden, en del av mahr, mens i Marokko er et gullbelte og broderte tradisjonelle kjoler ofte en del av mahr.

Men økonomiske svingninger i regionen og særlig økt inflasjon har bidratt til at mahr er blitt en nesten uoverkommelig utgift for mange gifteklare menn. Med andre ord påvirker svingninger i nasjonal økonomi den enkelte manns mulighet til å gifte seg, for brudegaven er ikke unndratt inflasjon. Et eksempel fra Iran kan kanskje være med på å illustrere dette: I 1974 hadde 9% av kvinnene som giftet seg i Teheran en mahr på over 100 000 tomans (ca 1000 norske kroner). I 1981 hadde andelen kvinner med en mahr på over 100 000 tomans økt til

*Brudegaven er blitt en
nesten uoverkommelig utgift for
mange gifteklare menn.*

52%.¹¹ Et viktig spørsmål i denne sammenhengen er hvorvidt menn fra de øvre klassene også rammes av inflasjonen av mahr, eller om dette er et fenomen som hovedsakelig rammer massene i de landene i regionen med dårligst økonomi.

Høye ekteskapsutgifter ser ut til å også påvirke menns mulighet til å gifte seg i pengesterke stater. Eksempelvis har mahr i De arabiske emiratene nådd astronomiske høyder. Nadia Hijab viser til at i 1984 var over 50% av ekteskapene med utenlandske kvinner fra andre arabiske land eller Asia – og nesten utelukkende fra land der mahren ikke var like høy.¹² Høye mahr-utgifter innskrenker altså emiratiske

menns muligheter til å velge kone blant nasjonale kvinner. I tillegg settes emiratisk kvinners mulighet til å bli gift overhodet i fare. Oman er et annet eksempel på et rikt land i Midtøsten der høye brudegaveutgifter har hindret unge gifteklare i å gifte seg, men det ble innført et øvre tak på hvor mye brudens familie kan kreve i mahr, for å få bukt på problemet.

I en rekke land deles mahr i to. Den ene delen av mahr gis ved ekteskapsinngåelse, og resten skal konen kunne få ved en eventuell skilsmisse. Dermed er mahr ikke bare viktig for ekteskapsinngåelse; også de fleste skilsmisser vil innebære store økonomiske belastninger for menn. Mannen må som oftest betale tilbake resten av mahr i tillegg til å måtte forsørge konen og eventuelle barn i en periode som i noen tilfeller dreier seg om år. Sammenlagt kan det derfor dreie seg om meget store beløp. Dermed kan penger ofte stå på spill både for menn som ønsker å bryte ut av et ulykkelig ekteskap og for de som ønsker å prøve ekteskapelig lykke.¹³

På bakgrunn av det ovennevnte er det kanskje ikke så rart at fastsettelsen av mahr i Midtøsten ofte er gjenstand for store forhandlinger mellom brudens og brudgommens familie, der brudens familie forsøker å få mest mulig mahr og brudgommens familie prøver å prute mest mulig nedover.

Mahr som samfunnsproblem?

“Undervisningsfilmen” viser at frustrasjonen blant menn over ikke å bli gift er stor. Det gjelder ikke bare noen få menn; det er regelen snarere enn unntaket. Frustrasjonen kan anses som et samfunnsproblem som ikke kan overses. Selv om filmen skildrer en egyptisk virkelighet, er det lite som

tyder på at det kun er egyptiske unge menn som lider denne skjebnen. Manglende økonomiske midler rammer gifteklare muslimske menn i hele Midtøsten. Har staten et ansvar for å få bukt med frustrasjonen? Og ikke minst: Hva skjer dersom staten ikke griper inn med bistand til gifteklare menn?

Flere pengesterke Golfstater har satt inn ulike tiltak for å bistå unge mennesker som ønsker å gifte seg. I Kuwait og Qatar kan menn få en økonomisk stønad fra staten for å gifte seg. I Kuwait har man i tillegg satt til side noen kostnadslave leiligheter for unge nygifte. Og som tidligere nevnt finnes det i Oman en øvre grense på hva som kan kreves i mahr.

«Al-Film al-Thaqafi» bruker satire som virkemiddel for å illustrere at menns frustrasjon i forhold til det å ikke bli gift er normen. På ett nivå virker det som om filmen etterlyser liknende hjelpetiltak fra den egyptiske staten.⁴ «Al-Film al-Thaqafi» skildrer en frustrasjon på individnivå som er så utbredt at den kan klassifiseres som et kollektivt eller mer persist et samfunnsproblem. Spørsmålet om hvorvidt den egyptiske staten er i stand til å tilby økonomisk bistand til unge, gifteklare menn, er presserende. Samtidig impliserer «al-Film al-Thaqafi» at en sosial krise er rett rundt hjørnet dersom den egyptiske staten ikke tar affære. Det er vanskelig å få tak på hva slags sosial krise det hintes om, men kanskje det dreier seg om voldelige opptøyer?

Menn i kjønnsforskningen

Hvorfor ta utgangspunkt i filmen «al-Film al-Thaqafi»? Filmen er et uttrykk for et “native point of view” og er dermed en bit av den virkelighet som særlig antropologisk

forskning forfekter å gjenspeile. I tillegg er filmen, kanskje i kraft av å være en “native point of view”, en tydelig påminnelse om at menn også er kjønn.

Tidligere forskning på ekteskap har hatt kvinners begrensede eller påtvungne rolle i ekteskapsinngåelse som fokus. Menns perspektiver har i stor grad blitt oversett.⁵ Diskusjonen om kvinners rettigheter og manglende mulighet til å inngå ekteskap eller skille seg er viktige diskusjoner. Men rettferdiggjør det at menns perspektiver på ekteskap og skilsmisse utelukkes fra forskningen? Overser man ikke at kjønnsroller er relasjonelle ved å definere menn ut av begrepet kjønn? Og ikke minst, er ikke ekteskapsinngåelse et fenomen som i aller høyeste grad angår menn så vel som kvinner?

Et relatert problem er at kjønnsforskning ofte anses som en egen, isolert fagtradisjon, som i liten grad har noe å tilføre

*Menns perspektiver har i stor grad
blitt oversett innen tradisjonell
kjønnsforskning.*

eldre fagtradisjoner i Midtøstenforskning, som for eksempel historie, religionshistorie og statsvitenskap. I ytterste konsekvens vil en slik forståelse av kjønnsforskning føre til studier av isolerte kvinner som tilsynelatende ikke påvirkes av de politiske og økonomiske konturene i regionen overhead, men kun av det biologiske faktum at de er født kvinner. De færreste av samtidens Midtøsten-forskere kan sies å ha et så snevert syn på kjønnsforskning i regionen. Det er allikevel et tankekors at det er først i det

siste at mahr som økonomisk belastning er blitt innlemmet som et viktig tema i forskningen om ekteskap og skilsmisse.

I lys av dette kan det virke som om «al-Film al-Thaqafi» lykkes i å formidle to viktige budskap som tidligere forskning på ekteskap i Midtøsten ikke har klart i utstrakt grad. På den ene siden presenterer filmen et mannsperspektiv på ekteskapsinngåelse. Dette er en tydelig påminnelse på at kjønnsroller er relasjonelle, og at det ikke er nok å kun studere kvinner. Det andre viktige budskapet filmen formidler er at kjønnsroller ikke konstrueres i et vakuum, men stadig påvirkes av større politiske og økonomiske prosesser. Et liknende dobbeltfokus er å finne i artikkelen “Changing Hierarchies of Gender and Generation in the Arab World” av Phillipe Fargues (1995).¹⁶ Fargues forsøker her å problematisere forholdet mellom menns frustrasjoner, deres adferd og politiske prosesser på makronivå i Midtøsten. Fargues argumenterer for at unge egyptiske menns manglende makt og innflytelse både på hjemmebane og i offentlig politikk kan få store sosiale og emosjonelle konsekvenser for dem, og sannsynligvis vil kulminere i politisk vold eller militant islamisme. Fargues sammenlikner statistiske data fra forskjellige egyptiske fylker og tettsteder, og skiller ut hvilke faktorer som ser ut til å føre til politisk vold. I artikkelen sammenlikner han fødselsrater, barnedødelighetsrater, levealder, inntekt, utdanningsnivå og alder i de forskjellige fylkene for å se etter sammenhenger med politisk vold, eller militant islamisme (eller “terrorisme” i dagens mediaterminologi). Fargues finner ingen direkte sammenheng mellom fylkets fattigdom og økt politisk vold. Det vil si at det finnes ingen indisier på at fat-

tigdom alene fører til politisk vold. Derimot korrelerer utdanningsnivå og hvor raskt den øker med økt vold. Med andre ord: jo raskere utdanningsnivået øker, dess mer militant islamisme. Politisk vold ser også ut til å være høyere i områder med høy prosent av storfamilier.

Fargues bygger videre på sine funn ved å konstruere abstrakte menn. Han argumenterer for at den patriarkalske orden, der menn har makt over kvinner og de eldre har makt over de yngre, er i ferd med å bli utfordret. Unge menn er høyere utdannet enn sine fedre, selv om fedrene fortsatt sitter ved makta. De unge, utdannede mennene ønsker mer makt. En konkurranse mellom nedarvede patriarkalske regler og autoritet basert på skolekunnskap fører til en tilspisset far/sønn-relasjon. I tillegg har den gjennomsnittlige levealderen økt, så generasjonene lever lenger sammen side om side. Dette tilspisser også det Fargues kaller for den vertikale konkurransen.

Han argumenterer altså for at egyptiske myndigheters raske satsing på utdanning kan føre til frustrasjoner over manglende makt og innflytelse hos unge abstrakte menn på individplan. Dette vil igjen kunne virke tilbake på politiske makroprosesser i form av politisk vold eller terrorisme. På liknende vis peker «al-Film al-Thaqafi» på hvordan penger og nasjonal økonomiskaper ekteskapelig lykke og ulykke. Undervisningsfilmen henter også om at dersom ikke staten griper inn og bistår unge frustrerte menn med å bli gift, kan den bli rammet av en sosial krise.

Oppsummering

Jeg har i denne artikkelen tatt utgangspunkt i «al-Film al-Thaqafi» og

skissert muslimske menn i Midtøstens frustrasjoner knyttet til det å ikke bli gift. Tidligere forskning har i utstrakt grad formidlet kvinnelige perspektiver på ekteskap. Menns manglende mulighet til å bli gift, velge ektefelle, etablere hjemmet de ønsker og bli skilt, er ikke blitt tatt opp i tilstrekkelig grad. Med andre ord er de sosiale og emosjonelle konsekvensene ved at menn ikke blir gift og kanskje dermed

Det er viktig å gjennom studier vise hvordan kjønn henger sammen med annen forskning på Midtøsten.

ikke blir ordentlig menn, emner som har blitt oversett. Jeg har i denne artikkelen så vidt berørt disse viktige temaene. Mitt beskjedne bidrag er dermed et uttrykk for at det synes uhyre viktig å ikke definere menn ut av begrepet kjønn i fremtidig kjønnsforskning.

I tillegg er det viktig å gjennom studier vise hvordan kjønn henger sammen med annen forskning på Midtøsten. Dette har jeg forsøkt å illustrere ved å vise til hvordan ekteskapsinngåelse er integrert i den helhetlige politiske og økonomiske situasjonen i regionen. «Al-Film al-Thaqafi» peker nettopp på hvordan penger står på spill, og hvordan penger skaper ekteskapelig lykke eller ulykke. Både Fargues' analyse og «al-Film al-Thaqafi» opprettholder et dobbeltfokus som bør etterstrebes i fremtidig forskning; fokus på mannlige perspektiver, samt utforskningen av det dialektiske forholdet mellom mikro- og makroprosesser. I fremtiden bør man kunne la seg inspirere av forskning av den type Fargues

representerer – der sammenhengene mellom kjønn og politikk utforskes nærmere – uten at man nødvendigvis lander på den unyanserte konklusjonen at alle muslimske menn i regionen som enten er seksuelt, emosjonelt eller økonomisk frustrerte før eller siden vil bli terrorister.

• f •

¹Denne artikkelen er basert på en prøveforelesning jeg holdt på Institutt for Østeuropeiske og orientalske studier, UiO, 07.01.03.

²«Al-Film Al-Thaqafi» [Undervisningsfilmen] (2000) En egyptisk film.

³Fokuset er på muslimske menn fordi de er i flertall i regionen. Det er viktig å merke seg at materialet som presenteres gjelder for muslimske menn, og ikke kristne og jøder.

⁴Joseph, Suad (1999): «Intimate Selving in Arab families: Gender, Self and Identity», New York. Syracuse University Press.

⁵Naguib, Nefissa & Thorbjørnsrud, Berit (1994): «Midtøsten» i Howels, S & Melhus, M. (1994): «Fjern og nær: Sosialantropologiske perspektiver på verdenssamfunn og kulturer», Oslo. Ad Notam Gyldendal.

⁶Yamani, Mai (1996): «Feminism & Islam: Legal and Literary Perspectives», New York. New York University Press.

⁷Dette er uavhengig av hvilken religion individene tilhører.

⁸Amin i Rugh, Andrea (1988): «Family in

Contemporary Egypt», Cairo. American University in Cairo Press, side 254 [forfatteres oversettelse].

⁹Abdel-Fadil, Mona (2002): "Whose Right to Divorce; Competing Interpretations of Islamic Sources". HiO hovedfagsrapport 2002 Nr. 5, Høgskolen i Oslo.

¹⁰Bates, D. & Rassam, A. (1983): «Peoples and Cultures of the Middle East», New Jersey. Pertince-Hall Inc

¹¹Mir-Hosseini, Ziba. 2000: «Marriage on Trial, A Study of Islamic Family Law», London. I.B. Tauris.

¹²Hijab, Nadia (1998): «Womanpower; The Arab Debate on Women at Work». Cambridge. Cambridge University Press.

¹³Ved alle skilsmisser initiert av menn, og ved noen typer skilsmisser initiert av kvinner (Se for eksempel El Alami & Hinchcliffe 1996).

¹⁴Abdel-Fadil, op.cit.

¹⁵Et nevneverdig unntak er den iranske antropologen Mir-Hosseinis "Marriage on Trial" fra 2000, der ekteskap og skilsmisse presenteres fra ståstedet til iranere og marokkanere av begge kjønn.

¹⁶I C.M. Obermeyer (red.): «Family, Gender and Population in the Middle East», Cairo.